

Doorlopende leerlijnen

Voor de beschrijving van inhoud en kwaliteit van het bewegingsonderwijs zijn de Basisdocumenten voor bewegingsonderwijs voor het basisonderwijs (primair onderwijs, (PO) en het voortgezet onderwijs (VO)) van het Jan Luiting Fonds richtinggevend. Deze zijn ontwikkeld door een samenwerkingsverband tussen KVLO en SLO. Als het gaat om doorlopende leerlijnen is het interessant te kijken welke kansen er liggen voor het vinden van een aansluiting van PO op VO. Zowel voor de activiteiten als niveauiduiding. Waar liggen de verschillen en waar de overeenkomsten? Waar lopen lijnen dood en waar lopen lijnen door? Welke activiteiten zijn typerend voor PO en welke voor VO? Hoe grijpen zij juist in elkaar?

TEKST MAARTEN MASSINK

Bewegingsvaardigheden

Beide documenten beschrijven leerlijnen en bewegingsthema's als het gaat om bewegingsvaardigheden. Daarnaast worden ook andere aspecten beschreven die aan bod komen in bewegingsonderwijs. In het PO worden reguleringdoelen beschreven. In het VO wordt naast de sleutel 'Bewegen verbeteren' ook 'Bewegen regelen', 'Gezond bewegen' en 'Bewegen beleven' onderscheiden. In dit artikel wil ik mij beperken tot de bewegingsvaardigheden (sleutel 'Bewegen verbeteren').

In het PO worden reguleringdoelen beschreven. In het VO wordt naast de sleutel 'Bewegen verbeteren' ook 'Bewegen regelen', 'Gezond bewegen' en 'Bewegen beleven' onderscheiden

Leerlijnen

- In het Basisdocument PO staan twaalf leerlijnen genoemd. In deze leerlijnen zijn bewegingsuitdagingen herkenbaar als: balanceren, klimmen, zwaaien, over de kop gaan, springen, hardlopen, mikken en jongleren. Daarna worden nog de doelspelen tikspelen en stoetspelen en bewegen op muziek als leerlijnen onderscheiden. Per leerlijn komen meerdere thema's aan bod. Leerlijn 1 in het PO is bijvoorbeeld balanceren met vier thema's:
- balanceren op vlakken
- rijden (fietsen, skateboards)

- glijden (breed, smal, afzwevend, staand)
 - acrobatiek (handstand, trucs met meertallen).
- In Basisdocument VO zijn de leerlijnen verdeeld over activiteitengebieden die verwijzen naar vijf herkenbare betekenisgebieden in onze sportcultuur (Big five):

1. atletiek
2. spel
3. turnen
4. zelfverdediging
5. zwemmen

De leerlijn balanceren in het VO valt onder het activiteitengebied turnen. Binnen de leerlijn balanceren wordt in het Basisdocument VO aandacht besteed aan twee thema's;

- acrobatiek
- balanceren op losse voorwerpen.

Na de Big five worden er verschillende leerlijnen beschreven als 'actuele activiteiten':

Een mooi overzicht van de leerlijnen

14	Golf
15	Kanovaren
16	Klimmen
17	Mountainbiken
18	Schaatsen
19	Skaten/skeelers

Basisdocument VO is te vinden op de SLO site: <http://bewegingsonderwijs.slo.nl/themas/planning/kompas-bewegingsonderwijs>

De Big five hebben nog steeds een herkenbare plek in ons bewegingsonderwijs VO. Maar

scholen wordt wel expliciet gevraagd ook oog te hebben voor nieuwe ontwikkelingen in de vorm van de actuele activiteiten (leerlijn 14 tot en met 19). Je kunt je afvragen hoe actueel deze activiteiten zijn. Schaatsen is net zo traditioneel als de andere activiteiten uit de Big five. Het bijzondere van schaatsen is dat voor deze activiteit een andere locatie moet worden gezocht dan de gymzaal of het sportveld bij school.

Van basaal naar sportgerichte bewegingsuitdagingen

In ieder geval wordt uit de beschreven leerlijnen duidelijk dat het PO basale bewegingsuitdagingen als uitgangspunt neemt voor de leerlijnen, en het VO meer gaat richting de sport- en bewegcultuur en de daarvan afgeleide activiteiten. De overgang van PO naar VO is een interessant gebied. Waar gaan de bewegingsuitdagingen in PO en de verschillende speelse betekenisgebieden over in meer sportgerichte activiteiten? In de onderbouw van het VO worden leerlingen overgedragen aan LO-docenten die het bewegingsonderwijs meer sportgericht invullen terwijl de LO-docent of eigen juf of meester van het PO in de gymlessen wellicht meer gericht was op algemene bewegingsuitdagingen. Interessant is in dit verband ook het artikel Athletic Skills model (ASM) van Jennifer Nuij elders in dit blad.

Door de leerlijnen PO en VO naast elkaar te zetten wordt duidelijk dat er kansen zijn om deze leerlijnen op elkaar te laten aansluiten (zie figuur 1). Bewegingsuitdagingen uit PO en hun betekenisgebieden kunnen vloeiend in elkaar overgaan in meer sportgerichte activiteiten als LO docenten uit het PO en het VO weet hebben van elkaars praktijk en de gevolge of

te volgen leerlijnen. Vooral als de LO docent uit VO de sportgerichte activiteiten zo aanpast dat er voor alle leerlingen uitdagingen en leermogelijkheden blijven ontstaan.

▲ *Balancersituaties*

Uit figuur 1 blijkt dat alle leerlijnen PO een voortzetting kunnen krijgen in het VO en andersom; alle leerlijnen in het VO vinden hun startpunt ergens in het PO. Sommige leerlijnen komen wel uitgebreider aanbod in het PO en andere leerlijnen worden juist meer uitgebreid in het VO.

Uitbreiden of inperken

Zo heeft de leerlijn balanceren een uitgebreidere basis in het PO. Er staat in het Basisdocument VO als veronderstelling (tweede druk blz 99): *'balanceren op grondvlakken is veelvuldig in het basisonderwijs aan de orde geweest en bevat te weinig uitdagende activiteiten voor het voortgezet onderwijs om als apart bewegingsthema*

▼ *Figuur 1*

Nr.	Leerlijn PO	nr	Thema PO	Nr.	Leerlijn VO	Nr.	Thema VO
1	balanceren	1	Op vlakken	8	Balanceren	24	Balanceren op losse voorwerpen
1	Balanceren	2	Rijden	8	Balanceren	24	Balanceren op losse voorwerpen
1	Balanceren	3	Glijden	8	Balanceren	24	Balanceren op losse voorwerpen
1	balanceren	4	acrobatiek	8	balanceren	23	Acrobatiek
2	klimmen	5	Klauteren	16	Klimmen	41	Horizontaal, klimmen en abseilen
2	klimmen	6	touw klimmen	16	klimmen	41	Horizontaal, klimmen en abseilen
3	Zwaaien	7	Schommelen	10	Zwaaien	28	Schommelen
3	Zwaaien	8	Hangend	10	Zwaaien	29	Hangend zwaaien
3	Zwaaien	9	Steunend	10	Zwaaien	30	Steunend zwaaien
4	Over de kop gaan	10	Over de kop gaan	8,9,10	Springen (tur.), zwaaien, acrobatiek	23,25,26,30	Comb. Met vrije- steunsprongen, hangend en steunend zwaaien
5	Springen	11	Vrije sprongen	9	Springen (tur.)	25	Vrije sprongen
5	Springen	12	Steunsprongen	9	Springen (tur.)	26	Steunsprongen
5	Springen	13	Loopsprongen	9	Springen (tur.)	27	Herhaald springen
5	Springen	14	Touwtjespringen	9	Springen (tur.)	27	Herhaald springen
5	Springen	15	Ver-, hoogspringen	2	Springen (tur.)	3,4,5	Enkelvoudig en meervoudig ver-, hoogspringen
6	Hardlopen	16		1	Lopen	1,2	Duurlopen, sprinten
7	Mikken	17	Wegspelen	3,6	Werpen (atl.)/Spelen met inblijven en uitmaken	6,7,8,18	Werpen/slingeren/stoten, slag- en loopspelen
7	Mikken	18	Mikken	5,7,14	Doelspelen (hand/voet/stick)/Terugslagspelen/Golf	10 t/m/ 17, 21/22, 39	Doelspelen vormen van.../ Volleybal- racketachtig/golf
8	Jongleren	19	Werpen en vangen	5,6	Doelspelen (hand/voet/stick)/Inblijven uitmaken	10 t/m 14	Doelspelen vormen van.../ afgooispelen en loopspelen
8	Jongleren	20	Soleren	5	Doelspelen (hand/voet/stick)	10 t/m/17	Vormen van...
8	Jongleren	21	Retourneren	7	Terugslagspelen	21,22	Volleybalachtige, racketachtige spelen
9	doelspelen	22	Keeperspelen	5	Doelspelen (hand/voet/stick)	11,14,15	Vormen van...
9	Doelspelen	23	lummelspelen	5	Doelspelen (hand/voet/stick)	10 t/m 17	Vormen van...
9	Doelspelen	24	Aangepaste sporten	5	Doelspelen (hand/voet/stick)	10 t/m 17	Vormen van...
10	Tikspelen	25	Tikspelen	6	Inblijven uitmaken	20	Tikspelen
10	Tikspelen	26	Afgooispelen	6	Inblijven uitmaken	19	Afgooispelen
10	Tikspelen	27	Honkloopspelen	6	Inblijven uitmaken	18	Slag- en loopspelen
11	Stoeispelen	28	Stoeispelen	11	Stoeispelen	31	Vormen van judo
12	Bewegen op muziek	29	Bewegen op muziek	4	Bewegen op muziek om	9	Uitvoeren van een dansmotief

op te nemen in dit document'. Hiermee wordt aangegeven dat de leerlijn balanceren uitgebreid opgestart wordt in het PO en daarna een beperkt vervolg heeft in het VO. Wellicht is de leerlijn klimmen als actuele activiteit een sportgerichte variant.

De leerlijn hardlopen kent in het PO varianten met starten sprints en estafette en loopspringen (bij springen als hindernisloop). In het VO krijgt hardlopen met duurloop een betekenis als bewegingsthema. Dit heeft te maken met

▼
gelukkig is er hulp

de lichamelijke ontwikkeling van leerlingen waarbij afstand en duur van het hardlopen betekenisvoller gaat worden en een nieuwe uitdaging oproept.

Richting geven aan bewegingsthema's

De bewegingsthema's bij PO en VO zijn zo gekozen dat daarin een bewegingsprobleem wordt geformuleerd. De uitdaging ligt in het oplossen van het bewegingsprobleem. In het PO staat de *kennismaking* met het bewegingsprobleem centraal en worden leerlingen uitgedaagd zich verder te ontwikkelen in hun algemene bewegingsvaardigheden. In het VO worden de bewegingsproblemen meer gekoppeld aan bewegingssituaties die zijn afgeleid uit de sport- en bewegingscultuur (zie de bijvoorbeeld de bewegingsthema's van de leerlijnen spel uit VO in figuur 1 op pag. 13).

We willen met een werkgroep LO docenten uit het PO en het VO in Almere gaan kijken of we de aansluiting PO op VO voor bewegingsonderwijs kunnen optimaliseren. In het artikel van Chris Hazelebach elders in dit blad beschrijft hij het vermoeden dat de aansluiting kan verbeteren door leerlingen in de brugklas VO niet te snel sportgericht te laten bewegen.

In VO starten met PO activiteiten

Chris Hazelebach komt met de volgende veronderstelling: door de (kern)activiteiten uit PO te herhalen in VO krijgen kinderen de tijd te wennen aan de nieuwe school, leerlingen en docent. Daarom is het goed als docenten in VO starten met, en langer stilstaan bij de (kern)activiteiten uit het Basisdocument PO. Als de bewegingssituaties bekend en vertrouwd zijn voor leerlingen geeft ze dit meer zekerheid in bewegen. Bovendien zijn de kernactiviteiten en niveauiduidingen uit het Basisdocument PO zo geformuleerd dat er genoeg uitdaging is om verder te komen dan het basisniveau (niveau 1). Het vervolgniveau (niveau 2) van de kernactiviteiten uit het Basisdocument PO is voor veel leerlingen nog moeilijk haalbaar. Speel in plaats van voetbal, basketbal, handbal, hockey eerst nog een tijdje de lummelspelen eindvakbal, pilonbal, cirkelbal en speel uittikslagbal langer door en begin niet (te) snel met softbal als honkloopspel.

Over gaan tot kernactiviteiten VO

Een tegenwerping van LO-docenten VO is dat leerlingen vaak vragen om wedstrijd*dechte* sportsituaties en echt willen softballen (met handschoen en knuppel) en echt willen basketballen. Het Basisdocument VO beschrijft

kernactiviteiten die sterk verwijzen naar sportspelen maar dan wel met op de leerling aangepaste situaties; met kleine aantallen en aangepaste (veld)afmeting en vereenvoudigd scoren. De discussie is of je aan deze vraag van leerlingen altijd moet toegeven. Sommige leerlingen zijn qua beleving misschien wel toe aan meer sportecht bewegen maar zijn qua vaardigheid meer gebaat met uitbreiding van de basis. Hierin spelen de opvattingen en inzichten van de LO-docent een belangrijk rol. Kun je de leerlingen meer kwaliteit laten halen met kernactiviteiten uit Basisdocument PO of zoek je het meer in leerlingen sneller sportgericht laten werken?

Onderzoek en uitwisseling

Wat betreft het verbeteren van de aansluiting van bewegingsonderwijs van PO naar VO zijn twee zaken van belang. Ten eerste is het belangrijk te weten hoe leerlingen deze overgang ervaren. In Almere wil een werkgroep van LO-docenten uit PO en VO deze overgang verbeteren. (zie artikel van Oscar Scipio in dit magazine). Er wordt begonnen met een onderzoek waarin leerlingen uit PO en VO bevraagd worden over hun bevindingen met het bewegingsonderwijs. Met name gericht op de overgang van PO naar VO. Ervaren zij

Het is belangrijk dat docenten door middel van uitwisseling kennis hebben van de praktijk van hun collega uit het andere onderwijsgebied

(grote) verschillen op het gebied van beleving, moeilijkheid, duidelijkheid, variatie, gerichtheid op samenwerking en/of beoordeling? Er is een vragenlijst ontwikkeld die voor de meivakantie wordt voorgelegd aan leerlingen uit negentien verschillende klassen (zie fig. 2).

Ten tweede is het belangrijk dat docenten LO uit PO en VO bekend zijn met de kernactiviteiten uit het Basisdocument voor PO en uit VO. Het is belangrijk dat docenten door middel van uitwisseling kennis hebben van de praktijk van hun collega uit het andere onderwijsgebied. Ongeacht de uitkomst van het onderzoek is er een betere aansluiting als de PO-docent weet waar de docent VO mee verder gaat. Andersom is het goed dat de VO-docent de

Vrageninventarisatie verschil PO en VO

Vergelijk bewegingsonderwijs in PO en in VO.

Geef bij elke vraag met een cijfer aan wat past bij jouw ervaring in po en vo (1 = onvoldoende, 2 = matig, 3 = voldoende, 4 = goed).

Vragen over de spelletjes en activiteiten/oefeningen bij gym	PO	VO
1 Zijn de spelletjes en activiteiten/oefeningen leuk om te doen?		
2 Kan je alles goed meedoen?		
3 Is er een duidelijk programma?		
4 Is er voldoende variatie in de les en de lessen?		
5 Is er een goede opbouw van makkelijk naar moeilijk?		
6 Is de instructie duidelijk?		
7 Voel je je veilig om alles te doen?		
8 Wordt er gelet op hoe je samenwerkt?		
9 Weet je na afloop wat je deelnameniveau/beoordeling is?		

Beschrijf in je eigen woorden wat het verschil is tussen Bewegingsonderwijs op po en op vo:

Wat is goed (top):

Wat moet veranderen (tips):

▲
Figuur 2

kernactiviteiten van zijn PO-collega als startpunt neemt van zijn lessen in het VO. Een herhaling van activiteiten is voor leerlingen in een totale nieuwe setting (school, klas, docent, leerlingen) al enorm spannend door de totaal nieuwe situatie. Dan is het fijn als de kernactiviteit vertrouwen geeft en bekend is. De LO-docent kan zien wat leerlingen presteren in bekende situaties. De docent kan dat als uitgangspunt nemen voor zijn volgende stappen. Er is nog veel te leren voor leerlingen in het VO met kernactiviteiten uit het PO.

Toekomstplannen

In de werkgroep van LO-docenten PO en VO zijn we daarom gestart met het beschrijven van activiteiten die we doen in groep 8 van PO en in klas 1 van het VO. We worden op deze manier bekend met elkaars praktijk en gaan van daaruit kijken of we de aansluiting op bepaalde gebied kunnen verbeteren. We zijn gestart vanuit de sleutel Beweging verbeteren. Het is ook zeker interessant te kijken naar de aansluiting van de reguleringsdoelen van het PO op de sleutel Beweging regelen uit het VO.

Foto's:

Anita Riemersma

Contact:

m.massink1@upcmail.nl

Kernwoorden:

doorlopende leerlijnen, basale bewegingsuitdaging, sportgerichte bewegingsuitdaging